

اعطای تابعیت، تقابل خاک و خون

تابعیت یکی از اساسی ترین شاخه‌های حقوقی مربوط به هر فرد تلقی می‌شود که رابطه او با دولت مورد حمایت را تعیین می‌کند. این تابعیت می‌تواند متأثر از وراثت و نسب یا محل تولد به هر شخص اعطا شود و نظامات سیاسی و حقوقی متفاوت بنا بر بافت و باورهای سنتی خود روش اعطارا مشخص می‌کنند، یا این حال هر یک از این دو روش به تنهایی نمی‌تواند کاربرد و شاکله کاملی را از آن خود کند، بنابراین نظامات کنونی برای نزدیک و ترکیب کردن این دو مسیر گام برمی‌دارند.

واژه تابعیت و مشتقات آن همچون تبعه و اتباع یا ملیت اصطلاحی است که برای اشاره به نوعی رابطه سیاسی، معنوی یا حقوقی بین یک شخص، ملت یا دولتی معین استفاده می‌شود. تابعیت، یک مفهوم اعتباری است که وابستگی یک شخص حقیقی یا حقوقی را به یک نظام سیاسی موسوم به دولت تأیید می‌کند. نظر واحدی در خصوص تعریف تابعیت وجود ندارد و حقوق‌دانان حقوق بین‌الملل بحث‌های مفصل و متعددی در مورد تعریف تابعیت کرده‌اند.

برخی از تعاریف که در مورد تابعیت آمده چنین است: رابطه‌ای که با آن خانواده ملت تشکیل می‌شود، در واقع تابعیت پیوندی است که شخص را به ملتی معین مربوط می‌سازد. تابعیت رابطه‌ای است دو طرفه بین فرد و دولت که شخص تبعه را در قبال تبعیت، به حمایت دولت متموع خود ذی‌حق می‌کند. چنین رابطه‌ای، شخص تبعه را مطمئن می‌کند که در رفتار و داد و ستدش با کشورهای خارجی و اتباع بیگانه، در صورت لزوم از حمایت سیاسی دولت متموع خود که به وسیله حقوق بین‌الملل شناخته شده، متمتع خواهد شد. اصول کلی تابعیت یا شهروندی در ایران براساس قوانین مدون تعیین می‌شود و دواصل اساسی در تعیین تابعیت نقش دارند: اصل خون (Jus sanguinis) و اصل خاک (Jus soli). مسلمانا هر شخصی حق داشتن یک تابعیت را دارد و هیچ‌کس را نمی‌توان خودسرانه از تابعیت یا از حق تغییر تابعیتش محروم کرد. تابعیت یک نوع وابستگی سیاسی را برای فرد در قبال جامعه ایجاد می‌کند و ممکن است افرادی در جهان پیدا شوند که به دلایل مختلف از جمله جنگ‌ها تابعیت خود را از دست داده و تابعیت هیچ کشوری را نداشته باشند که به آنها بی تابعیت یا پاترید گفته می‌شود. گفتنی است شاخصی که فاقد تابعیت باشند از حقوق اجتماعی و سیاسی نیز محروم می‌شوند، بنابراین به طور کلی تابعیت:

۱. یک رابطه حقوقی است، زیرا تابع از آثار حقوقی مثل حقوق و امتیازات در نظر گرفته شده در قوانین و مقررات آن کشور برخوردار خواهد بود.
۲. یک رابطه سیاسی است، زیرا ناشی از قدرت و حاکمیت دولتی است که فردی را از خودش می‌داند.
۳. یک رابطه معنوی است، زیرا مربوط به مکان خاصی نبوده که شخص در آنجا زندگی می‌کند، مانند اینکه شما به عنوان یک فرد ایرانی سه هر جایی از این کره خاکی سفر کنید باهم ایرانی محسوب می‌شوید.
قانون تابعیت در ۱۶ شهر یورماه ۱۳۰۸ در ایران تصویب شد و از ماده ۹۷۶ قانون مدنی به تعریف آن پرداخته می‌شود. به طور کلی تابعیت در ایران به سه وسیله

می‌تواند محقق شود:

- به وسیله اجرای سیستم خون و خاک
- به وسیله ازدواج
- به وسیله پذیرش به تابعیت ایران.

اصل خون

اصل خون (Jus sanguinis) شیوه‌ای از اعطای تابعیت است که بر اساس آن ملیت هر شخص بر اساس ملیت یک یا هر دو والدین او تعیین می‌شود و اعطای تابعیت به افرادی است که والدین آنها، تبعه یک کشور خاص هستند. در ایران مطابق قانون مدنی، اگر پدر ایرانی باشد، فرزندان او به صورت پیش فرض تابعیت ایرانی را دارند، حتی اگر در خارج از کشور به دنیا آمده باشند. این نوع تابعیت بر اصل نسب استوار است و به افراد این امکان را می‌دهد که از حقوق و مزایای تابعیت ایرانی بهره‌مند شوند، بنابراین اصل خون در ایران به این صورت اعمال می‌شود که فرزند حاصل از پدر ایرانی به طور کلی دارای تابعیت ایرانی است.
تابعیت از طریق نسب بر اساس شناسنامه و سوابق ثبت تولد تعیین می‌شود و در روند اداری و قضایی قابل اثبات است. در اصل خاک (Jus soli) محل تولد ملاک است اما در اصل خون، نسب خانوادگی معیار اصلی است. بسیاری از کشورها نظیر ایران، آلمان و ایتالیا عمدتاً از اصل خون استفاده می‌کنند. از جمله مزایای اصل خون چنین است که اصل خون به حفظ پیوند ملیتی و فرهنگی خانواده منجر می‌شود اما اگر کشوری فقط اصل خون را بپذیرد، ممکن است برخی کودکان در عمل بی‌تابعیت شوند (مثلاً اگر والدین هم تابعیت مشخصی نداشته باشند). در واقع این اصل ریشه در اندیشه‌های تاریخی‌ای دارد که ملیت را امری ارثی می‌دانستند. جایگاه اصل خون

در حقوق تطبیقی نیز قابل بررسی است و بسیاری از کشورهای اروپایی نیز اصل خون را بپذیرفته‌اند. کشورهایی مانند آمریکا و کانادا اصل خاک را مینا قرار داده‌اند و برخی کشورها مانند فرانسه و بریتانیا از ترکیب اصل خون و خاک استفاده می‌کنند تا از مشکلاتی نظیر بی‌تابعیتی جلوگیری شود. همانطور که اشاره کردیم ماده ۹۷۶ قانون مدنی نشان می‌دهد در ایران به طور سنتی اصل خون پدری مبنای راده شده است اما در سال‌های گذشته، قانونگذار امکان اعطای تابعیت به فرزندان مادران ایرانی و پدران خارجی را ریز فراهم کرده است (با شرایطی مانند درخواست مادر و تأیید مراجع قانونی). این تغییر، گامی مهم برای برابری جنسیتی در حقوق تابعیت محسوب می‌شود.

ویژگی	اصل خاک	جدول تفاوت اصل خون و خاک
مبنای تابعیت	محل تولد فرد	تابعیت والدین
در ایران	محدود، کودک متولد ایران از والدین خارجی تحت شرایطی می‌تواند تابعیت بگیرد	غالب، تابعیت از طریق پدر ایرانی به فرزند منتقل می‌شود
مزایا	جلوگیری از بی‌تابعیتی، تسهیل ادغام مهاجران، تقویت همبستگی ملی	حفظ پیوند فرهنگی و قومی، کنترل بهتر ترکیب جمعیتی، جلوگیری از سوءاستفاده مهاجرتی
چالش‌ها	امکان سوءاستفاده (توریسم زایمان) فشار بر نظام رفاهی	احتمال بی‌تابعیتی در صورت بی‌تابعیت بودن والدین، دشواری ادغام فرزندان مهاجران
بررسی بیشتر	امریکا و کانادا (مطلق) فرانسه و آلمان (مشروط)	بیشتر کشورهای خاورمیانه و آسیایی

انتخاب اصل خون در اعطای تابعیت مزایا و چالش‌های مخصوص به خود را دارد که از مزایای آن می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
۱. حفظ پیوند فرهنگی و ملیتی خانواده حتی در خارج از کشور.
۲. جلوگیری از سوءاستفاده مهاجرتی صرفاً از طریق تولد در خاک یک کشور.
از چالش‌های آن نیز می‌توان گفت:
۱. خطر بی‌تابعیتی برای کودکانی که والدین‌شان تابعیت مشخصی ندارند.
۲. تبعیض جنسیتی در برخی نظام‌های حقوقی که تنها تابعیت پدر را معتبر می‌دانستند. در گذشته بسیاری از کشورها میان پدر و مادر تفاوت قائل می‌شدند اما

واکاوی

نظامات حقوقی اعطای تابعیت

گزارش نادیا آهتجان – وکیل

شرایط خاصی مانند اقامت طولانی والدین را نیز داشته باشد، با این حال کشورهای مهاجرپذیر به لحاظ جذب جمعیت و نیروی کار، اصل خاک را گسترده‌تر به کار می‌گیرند.

مراحل اخذ تابعیت ایران

افرادی که متقاضی تحصیل تابعیت ایران باشند می‌توانند در صورت شرایط مندرج در مواد ۷۰ و ۹۷۹ قانون مدنی، درخواست تابعیت خود را به اداره تابعیت وزارت امور خارجه در مرکز یا دفاتر امور اتباع و مهاجران خارجی استانداری‌های سراسر کشور تسلیم کنند. گفتنی است کسانی که به امور عام‌المنفعه ایران خدمت یا مساعدت شایانی کرده باشند و همچنین اشخاصی که دارای زن ایرانی و از او اولاد دارند یا دارای مقامات عالی علمی هستند، در صورتی که دولت ورود آنها را به تابعیت ایران صلاح بداند، بدون رعایت شرط اقامت ممکن است با تصویب هیئت‌وزیران به تبعیت ایران قبول شوند. اشخاصی که تحصیل تابعیت ایرانی کنند از تمامی حقوقی که برای ایرانیان مقرر است بهره‌مند می‌شوند و فقط نمی‌توانند به مقامات زیر منصوب شوند: ریاست جمهوری و معاونان او، عضویت در شورای نگهبان و ریاست قوه قضاییه، وزارت و کفالت وزارت و استانداری و فرمانداری، عضویت در مجلس شورای اسلامی، عضویت در شوراهای استان و شهرستان و شهر، استخدام در وزارت امور خارجه و نیز احراز هر گونه پست یا مأموریت سیاسی، قضאות، عالی‌ترین رده فرماندهی در ارتش و سپاه و نیروی انتظامی، تصدی پست‌های مهم اطلاعاتی و امنیتی، همچنین مطابق اصل ۴۱ قانون اساسی تابعیت کشور ایران حق مسلم هر فرد ایرانی است و دولت نمی‌تواند از هیچ ایرانی سلب تابعیت کند، مگر به درخواست خود او یا در صورتی که به تابعیت کشور دیگری در آید.

تابعیت از طریق پدر

کودکی که پدر ایرانی داشته باشد، فارغ از محل تولد، تابع ایرانی محسوب می‌شود. این قاعده در اجرای قوانین تابعیت و صدور شناسنامه و گذرنامه اهمیت دارد و معمولاً پس از ارائه مدارک هویتی و نسبی به مراجع ثبت احوال، تابعیت او ثبت می‌شود.

تابعیت از طریق مادر

برخلاف پدر، تابعیت از طریق مادر در برخی شرایط محدودتر است. بر اساس قوانین ایران، فرزندی که مادر ایرانی دارد اما پدر او خارجی است، در صورت تولد در داخل کشور یا خارج با توجه به قوانین مربوط ممکن است شرایط ویژه‌ای برای ثبت تابعیت لازم داشته باشد. اخیراً اصلاحات و رويه‌های قضایی و اداری در راستای تسهیل ثبت تابعیت فرزندان مادران ایرانی افزایش یافته است، اما هنوز در برخی موارد نیاز به پیگیری حقوقی و اداری وجود دارد. در اخذ تابعیت برای فرزند مادر ایرانی و پدر نامعلوم، فرزند ممکن است با مواعی در ثبت تابعیت مواجه شود، با این حال با ارائه مدارک شناسایی مادر، شناسنامه ایرانی و پیگیری در ثبت احوال یا مراجع قضایی، امکان ثبت تابعیت وجود دارد.

اثبات نسب و مدارک مورد نیاز

اثبات نسب برای در یافت تابعیت مستلزم مدارکی مانند شناسنامه والدین، مدارک هویتی، سند ازدواج یا سایر ادله مستند است. در موارد اختلافی، امکان طرح دعاوی در محاکم و ارائه دلایل و شهادت‌ها برای اثبات نسب وجود دارد. ثبت احوال و مراجع قضایی نقش اساسی در ارزیابی و تصمیم‌گیری دارند.

مواردفسادنسب یا جعل اسناد

هرگونه جعل در اسناد هویتی یا ادعای کاذب نسبت می‌تواند به پیگرد کیفری و حقوقی و ابطال ثبت تابعیت منجر شود. مراجع قضایی و ثبت احوال در مقابل اسناد مجعول و دعاوی خلاف واقع واکنش قانونی نشان می‌دهند و احراز هویت و نسب براساس مدارک معتبر انجام می‌شود.

حکم تخلیه و دستور تخلیه

چه تفاوت‌هایی دارند؟

فاقد سرقفلی باشد، قرارداد اجاره به صورت رسمی بوده و در دو نسخه تنظیم و از سوی طرفین امضا شده باشد، دو شاهد قرارداد را امضا کرده باشند، مدت‌زمان اجاره در قرارداد ذکر شده باشد، مدت‌زمان اجاره ملک به پایان رسیده باشد.

تفاوت دستور تخلیه و حکم تخلیه

برای انتخاب بهترین مسیر حقوقی، آشنایی دقیق با تفاوت‌های میان دستور تخلیه و حکم تخلیه امری ضروری به شمار می‌آید که این تفاوت‌ها را در ۱۲ بخش می‌توان به بررسی گذاشت:

۱. **امضای شهود:** برای صدور دستور تخلیه، اجاره‌نامه باید به صورت کتبی و با امضای دو شاهد تنظیم شده باشد. در مقابل، حکم تخلیه نیازی به امضای شهود ندارد و حتی اگر قرارداد به صورت شفاهی باشد، می‌توان درخواست آن را مطرح کرد.

۲. **وجود نسخه کتبی:** دستور تخلیه تنها در صورتی صادر می‌شود که اجاره‌نامه به صورت کتبی موجود باشد، اما برای حکم تخلیه، وجود قرارداد کتبی الزامی نیست و قرارداد شفاهی نیز قابل قبول است.

۳. **مدت اجاره:** دستور تخلیه زمانی کاربرد دارد که مدت اجاره به پایان رسیده باشد، اما اگر قرارداد به دلایلی مانند تخلف مستأجر فسخ شود، تنها از طرق حکم تخلیه می‌توان اقدام کرد.

۴. **نوع فرایند:** دستور تخلیه صرفاً یک دستور قضایی است که با درخواست مالک و بدون نیاز به جلسات پیچیده صادر می‌شود. در حالی که حکم تخلیه نیازمند برگزاری جلسه رسیدگی است و امکان تجدیدنظرخواهی نیز برای آن وجود دارد.

۵. **جلسه رسیدگی:** دستور تخلیه، هیچ جلسه رسیدگی‌ای برگزار نمی‌شود و ابلاغ به طرفین صورت نمی‌گیرد. (در رويه قضایی و اجرائی معمولاً اینچنین نیست) اما در حکم تخلیه، جلساتی تشکیل می‌شود و طرفین فرصت دفاع از خود را دارند.

۶. **نحوه اجرا:** برای دستور تخلیه، اجرائیه صادر نمی‌شود و مالک فقط باید در خواست خود را ثبت کند تا فرایند اجرا آغاز شود، اما در حکم تخلیه، اجرائیه صادر می‌شود و حدود ۱۰ روز زمان برای تشکیل پرونده اجرائی نیاز است.

۷. **مرجع رسیدگی:** مرجع رسیدگی به دستور تخلیه، دادگاه صلح است، اما برای حکم تخلیه، ابتدا دادگاه صلح موضوع را بررسی می‌کند و در صورت تجدیدنظرخواهی،

پرونده به دادگاه تجدیدنظر استان ارجاع می‌شود.

۸. **مراحل قانونی:** مراحل صدور دستور تخلیه ساده‌تر و سریع‌تر است، در حالی که حکم تخلیه شامل ارائه مدارک، اقامه دعوی و برگزاری جلسات رسیدگی است و پیچیدگی بیشتری دارد.

۹. **مستندات مورد نیاز:** برای دستور تخلیه، تنها مدارک شناسایی مالک و مستأجر به همراه اجاره‌نامه کافی است، اما در حکم تخلیه، ممکن است نیاز به ارائه مدارک اضافی مانند شواهد تخلف مستأجر یا عدم پرداخت اجاره باشد.

۱۰. **مدت‌زمان صدور:** دستور تخلیه معمولاً در مدت‌زمان کوتاه‌تری صادر می‌شود، اما صدور حکم تخلیه به دلیل مراحل قانونی بیشتر، زمان برتر است.

۱۱. **قابلیت تجدیدنظر:** دستور تخلیه به طور کلی قابل تجدیدنظر نیست و رأی آن قطعی است، اما حکم تخلیه امکان تجدیدنظرخواهی و بررسی مجدد در دادگاه را دارد.

۱۲. **روش‌های اجرائی:** اجرای دستور تخلیه به صورت فوری و بدون نیاز به مراحل

پیچیده انجام می‌شود، در حالی که اجرای حکم تخلیه نیازمند رعایت شرایط خاص و مراحل قانونی است.

مرجع صالح رسیدگی کننده به تفکیک

اگر قرارداد اجاره مربوط به اماکن غیر تجاری یا تجاری فاقد سرقفلی باشد، مرجع قانونی رسیدگی‌کننده برای درخواست تخلیه ملک، شورای حل اختلاف محل وقوع ملک است و چنانچه ملک دارای سرقفلی بوده یا قرارداد اجاره مربوط به ملک تجاری و زمان عقد آن مربوط به قبل از سال ۱۳۵۶ باشد، مرجع رسیدگی‌کننده به درخواست تخلیه ملک، دادگاه عمومی حقوقی محل وقوع ملک خواهد بود، همچنین در موارد خاصی که اجاره نامه‌ای تنظیم نشده باشد یا مدت‌زمان اجاره به پایان نرسیده باشد نیز برای درخواست تخلیه ملک باید به دادگاه عمومی محل وقوع ملک مراجعه کرد.